

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original article

ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ของประชาชนบ้านหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ภิษณี วิจันท์ก วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์)

สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

วันรับ:	24 เม.ย. 2561
วันแก้ไข:	19 ต.ค. 2561
วันตอบรับ:	28 ต.ค. 2561

บทคัดย่อ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของประชาชนบ้านหนองบัวศาลา ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และมีอายุระหว่าง 20 - 60 ปี จำนวน 324 คน จากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเชื่อมั่น โดยค่า Kuder-Richardson 20 ของแบบสอบถามความรู้ เท่ากับ 0.66 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคของแบบสอบถามด้านทักษะเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพร และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่ากับ 0.75 และ 0.79 ตามลำดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 51.2, 82.1 และ 90.7 ตามลำดับ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร อันจะนำมาสู่ความปลอดภัยด้านสุขภาพของประชาชน

คำสำคัญ: สมุนไพร, ความรู้, ทักษะ, พฤติกรรม, ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

บทนำ

จากกระแสสุขภาพที่กำลังเป็นที่นิยมในหลายประเทศทั่วโลกส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากให้ความสนใจในการรักษาและส่งเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือกวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้สมุนไพรเพื่อดูแลสุขภาพและรักษาโรคซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมอย่างสูง เนื่องจากการใช้สมุนไพรมีมาอย่างยาวนานและมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น หาได้ง่ายตามท้องถิ่น และมีความปลอดภัยมากกว่าการใช้สารสังเคราะห์ จึง

ทำให้สมุนไพรเป็นที่นิยมในระบบการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือกอย่างกว้างขวาง⁽¹⁾ อีกทั้งในประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ ตั้งแต่แผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 ถึงแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2549-2554⁽²⁾ และแผนงานสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก พ.ศ. 2554-2556 ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมการ

ใช้และการผลิตยาจากสมุนไพร รวมถึงการเข้าถึงบริการ การแพทย์แผนไทยและการใช้ยาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ ส่งเสริมการแพทย์แผนไทยให้คู่ขนานกับการแพทย์แผนปัจจุบันในระบบบริการสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกใช้และเข้าถึงการให้บริการของการแพทย์ระบบต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมตามหลักปรัชญาวิถีชีวิตพอเพียง⁽³⁾ จนกระทั่งถึงแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564

ในปัจจุบันสมุนไพรไม่เพียงถูกส่งเสริมให้ใช้เพื่อการรักษาโรคและการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนเท่านั้น ยังส่งเสริมให้มีการพัฒนาสมุนไพรไทย โดยมีความร่วมมือจากภาครัฐและองค์กรเอกชนจะซึ่งสนับสนุนให้เกิดการผลิตสมุนไพรที่ได้รับมาตรฐานมีคุณภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้สมุนไพร รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสมุนไพรไทยในตลาดทั้งในและต่างประเทศอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนแม่บทภายในปี พ.ศ. 2564 โดยประเทศไทยจะเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาค ASEAN วัตถุดิบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างน้อย 1 เท่าตัว ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของสมุนไพรไทยและการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของไทย⁽⁴⁾

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นสิ่งที่กำลังเป็นที่นิยมอย่างสูง โดยในปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์สมุนไพรหลายประเภทวางจำหน่ายในท้องตลาดเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากการโฆษณาในสื่อต่างๆ อาทิเช่น สื่ออินเทอร์เน็ตในส่วน of โซเชียลมีเดีย ทีวี วิทยุ หนังสือพิมพ์ และวารสารต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอาจก่อให้เกิดปัญหาผู้บริโภคถูกหลอกลวงจากผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร เนื่องจากผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิดถึงการอวดอ้างสรรพคุณเกินจริง หรือการบริโภคปริมาณมากเกินไป ซึ่งไม่เกิดผลดีทางสุขภาพตามมา

ผู้บริโภคจึงควรที่จะมีความรู้ความเข้าใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างจริงจัง รู้ทัน รู้ตัว และรู้สิทธิของตนเอง⁽⁵⁾

ด้วยบริบทพื้นที่ของบ้านหนองบัวศาลา ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีที่ตั้งอยู่ในเขตติดต่อกับเขตอุตสาหกรรมสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา และอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมาก ทำให้บ้านหนองบัวศาลามีความเจริญทางชุมชน เช่นเดียวกับในตัวเมืองของจังหวัดนครราชสีมา จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าบริเวณรอบข้างพื้นที่ดังกล่าวมีแหล่งค้าขายหลายแหล่ง และมีการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรหลากหลายประเภทด้วยกัน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวอาจทำให้เกิดโอกาสในการใช้ผลิตภัณฑ์ค่อนข้างมาก จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และตระหนักถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นหากใช้โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของประชาชนบ้านหนองบัวศาลา ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (cross-sectional survey research) ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนบ้านหนองบัวศาลา หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2,099 คน แบ่งออกเป็น เพศชาย จำนวน 995 คน และเพศหญิง จำนวน 1,104 คน โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการใช้สูตรในการคำนวณของ Krejcie และ Morgan⁽⁶⁾ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 324 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling)

เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมเข้าโครงการวิจัย (inclusion criteria) ได้แก่ เพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 20-60 ปี พักอาศัยอยู่ในตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และยินยอมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม

เกณฑ์การคัดออกจากโครงการวิจัย (exclusion criteria) ได้แก่ ผู้ที่ไม่ยินยอมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงและพัฒนา ประกอบด้วยรายละเอียด 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การมีโรคประจำตัว ประสบการณ์การใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร แหล่งข้อมูลข่าวสารด้านสมุนไพร การเข้าถึงแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร จำนวน 10 ข้อ โดยข้อคำถามเป็นแบบปรนัยมี 2 ตัวเลือก คือ ถูก และ ผิด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้ ตอบถูก ได้ 1 คะแนน และตอบผิด ได้ 0 คะแนน และแปลผลระดับความรู้โดยใช้เกณฑ์แบ่งระดับคะแนนของ Bloom BS⁽⁷⁾ ดังนี้ คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80.0 ขึ้นไป (8-10 คะแนน) หมายถึง มีความรู้ระดับสูง คะแนนระหว่างร้อยละ 60.0-79.9 (6-7 คะแนน) หมายถึง มีความรู้ระดับปานกลาง และคะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60.0 (0-5 คะแนน) หมายถึง มีความรู้ระดับต่ำ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร จำนวน 12 ข้อ ซึ่งประกอบด้วยคำถามที่มีข้อความที่มีความหมายทางบวกและทางลบ โดยลักษณะเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

	ข้อความเชิงบวก	ข้อความเชิงลบ
เห็นด้วย	3	1
ไม่แน่ใจ	2	2
ไม่เห็นด้วย	1	3

แบ่งระดับทัศนคติโดยใช้เกณฑ์การแบ่งระดับคะแนนของ Best⁽⁸⁾ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ทัศนคติอยู่ในระดับดี ทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง และทัศนคติอยู่ในระดับไม่ดี

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร จำนวน 10 ข้อ ซึ่งประกอบด้วยคำถามที่มีข้อความที่มีความหมายทางบวกและทางลบ โดยลักษณะเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มี 3 ระดับ คือ ปฏิบัติเป็นประจำ หมายถึง ปฏิบัติเป็นประจำอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ต่อเดือน ปฏิบัติเป็นบางครั้ง หมายถึง ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ประมาณ 1-3 ครั้งต่อเดือน และไม่เคยปฏิบัติ หมายถึง ไม่เคยปฏิบัติเลยใน 1 เดือน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

	ข้อความเชิงบวก	ข้อความเชิงลบ
ปฏิบัติเป็นประจำ	3	1
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	2	2
ไม่เคยปฏิบัติ	1	3

แบ่งระดับพฤติกรรมโดยใช้เกณฑ์การแบ่งระดับคะแนนของ Best JW⁽⁸⁾ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ พฤติกรรมอยู่ในระดับดี พฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง และพฤติกรรมอยู่ในระดับไม่ดี

ทั้งนี้ แบบสอบถามได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน คัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (index of item objective congruence: IOC) มากกว่า 0.5 ขึ้นไป และนำไปทดลองใช้กับประชาชนบ้านหนองปลิง ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 คน แบบสอบถามด้านความรู้วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ด้วยวิธีของ Kud-

er-Richardson โดยค่า KR-20 ของแบบสอบถามความรู้เท่ากับ 0.66 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ของแบบสอบถามด้านทัศนคติและพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเท่ากับ 0.75 และ 0.79 ตามลำดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ภายหลังจากโครงการวิจัยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจำนวน 324 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้แจงและอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถตอบได้อย่างอิสระ และมีการตรวจสอบความครบถ้วนและความสมบูรณ์ของข้อมูลของแบบสอบถามก่อนเก็บคืนทุกฉบับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบถูกนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่ใบรับรอง HE-011-2560 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานกับผู้นำชุมชนเพื่อลงเก็บข้อมูลการวิจัยพร้อมชี้แจงและอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งการเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ได้รับยินยอมให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง และหากกลุ่มตัวอย่างต้องการออกจากกรวิจัยสามารถกระทำได้ทันทีโดยไม่มีผลเสียใดเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัย สำหรับการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างดำเนินการโดยใช้รหัสในการบันทึกข้อมูล และข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจะถือเป็นความลับโดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วน

ร่วมในการวิจัยถูกทำลายทิ้งภายหลังการวิจัยเสร็จสิ้น

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามสมบูรณ์กลับคืนมาทั้งสิ้นจำนวน 324 ชุด คิดเป็นอัตราการตอบกลับคืนร้อยละ 100.0 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.2 มีอายุระหว่าง 20-30 ปี ร้อยละ 34.0 สถานภาพสมรส ร้อยละ 58.6 จบการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ร้อยละ 32.1 ประกอบอาชีพลูกจ้าง/รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 52.2 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ร้อยละ 48.8 และไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 88.6 มีประสบการณ์เคยใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในระยะเวลา 1 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 62.3 โดยใช้ผลิตภัณฑ์ประเภททำความสะอาดร่างกายมากที่สุด ร้อยละ 21.0 เคยได้รับข้อมูลข่าวสารหรือการโฆษณาเพื่อชักชวนให้ซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพร ร้อยละ 64.8 โดยได้รับข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต/โซเชียล-มีเดียมากที่สุด ร้อยละ 32.4 ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารถึงอันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ร้อยละ 57.7 และไม่มีแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรใกล้ที่พักอาศัย ร้อยละ 91.4

ความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 51.2 รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างตอบถูกมากที่สุด คือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน มี 3 รูปแบบ ดังนี้ (1) ผลิตภัณฑ์อาหาร (2) ผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง (3) ผลิตภัณฑ์ยา ร้อยละ 95.4 และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ที่ผิดเกี่ยวกับข้อคำถามว่า ผลิตภัณฑ์สมุนไพรทุกชนิดก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายของผู้ใช้ ร้อยละ 70.1

ทัศนคติต่อการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 82.1 (ตารางที่ 2) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรโดยเห็นด้วยกับข้อความว่า การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรทุกชนิด ควรพิจารณารายละเอียดของฉลาก วิธีใช้ เลขทะเบียน ชื่อผู้ผลิต วันเดือนปีที่ผลิตทุกครั้ง ร้อยละ 92.9 นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไม่แน่ใจกับข้อความว่า การใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรมีความปลอดภัยต่อร่างกายมากกว่าผลิตภัณฑ์ที่สังเคราะห์จากสารชนิดอื่น ร้อยละ 65.4 และมีความคิดเห็นไม่เห็นด้วยกับข้อความว่า ผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังมีราคาสูงก็ยังมี

ประโยชน์ต่อร่างกาย ร้อยละ 54.9 อย่างไรก็ตามพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติที่มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรโดยเห็นด้วยกับข้อความว่า หากผลิตภัณฑ์สมุนไพรนั้นผลิตจากสมุนไพรพื้นบ้านที่เป็นที่รู้จักกันอย่างดี ไม่จำเป็นต้องศึกษาฉลากก่อนใช้ ร้อยละ 39.5

พฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 90.7 รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ปฏิบัติเป็นประจำ คือ ท่านเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ร้อยละ 43.5

ตารางที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่าง (n = 324)

ความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับสูง (8 – 10 คะแนน)	114	35.2
ระดับปานกลาง (6 – 7 คะแนน)	166	51.2
ระดับต่ำ (0 – 5 คะแนน)	44	13.6
(Mean=6.91, SD=1.41, Min=2, Max=10)		

ตารางที่ 2 ทัศนคติเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่าง (n = 324)

ทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับดี (28 – 36 คะแนน)	52	16.0
ระดับปานกลาง (20 – 27 คะแนน)	266	82.1
ระดับไม่ดี (12 – 19 คะแนน)	6	1.9
(Mean=25.51, SD=2.32, Min=17, Max=32)		

ตารางที่ 3 พฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่าง (n = 324)

พฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับดี (24 – 30 คะแนน)	28	8.6
ระดับปานกลาง (17 – 23 คะแนน)	294	90.7
ระดับไม่ดี (10 – 16 คะแนน)	2	0.6
(Mean=20.65, SD=1.89, Min=16, Max=26)		

นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ปฏิบัติเป็นบางครั้ง คือ เมื่อใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ท่านสังเกตอาการของตัวเอง ร้อยละ 59.9 และพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ไม่เคยปฏิบัติ คือ หากท่านใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรชนิดหนึ่งแล้วได้ผลดีอย่างรวดเร็ว ท่านจะใช้ผลิตภัณฑ์นั้นเป็นประจำและต่อเนื่อง โดยไม่ปรึกษาบุคลากรทางการแพทย์ ร้อยละ 46.6

วิจารณ์

จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 51.2 โดยมีประเด็นที่น่าสนใจคือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจที่ผิดว่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรทุกชนิดก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายของผู้ใช้ ร้อยละ 70.1 รองลงมาคือ ผู้ที่มีโรคประจำตัวจำเป็นต้องใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อรักษาโรค ร้อยละ 53.1 ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารถึงอันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ร้อยละ 57.7 อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่พบการศึกษาด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของประชาชนแพร่หลายนัก แม้ว่าปัจจุบันจะมีการวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างมากมายก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรของประชาชนซึ่งมีศึกษาในหลายพื้นที่ ดังเช่น งานวิจัยของจากรุวรรณศรีสร้อย และคณะ⁽⁹⁾ ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคยาต้มสมุนไพรของประชาชนบ้านโคกกลาย ตำบลม่วงลาย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนบ้านโคกกลายส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 78.7 งานวิจัยของนภัสรัญชน์ฤกษ์เรืองฤทธิ์⁽¹⁰⁾ ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ของผู้ป่วยมาขอรับบริการ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 65.5 และงานวิจัยของสุกิจ ไชยชมพู และคณะ⁽¹¹⁾ ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มี

ความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรรักษาโรคของประชาชน ในเขต 11 กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งประกอบด้วยประชาชนในจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่า ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรรักษาโรคของประชาชน ในเขต 11 กระทรวงสาธารณสุข พบว่า อยู่ในระดับมาก (mean=3.53, SD=0.56) ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอยู่ในระดับปานกลาง

จากรายงานวิจัยที่พบว่าประชาชนบางพื้นที่มีความรู้และการรับรู้ประโยชน์เกี่ยวกับสมุนไพรอยู่ในระดับสูงนั้น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมการใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 5 (2525-2529) จนถึงแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2549-2554⁽²⁾ ซึ่งได้ส่งเสริมให้ประชาชนดูแลอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นใน 5 กลุ่มโรค ได้แก่ กลุ่มโรคทางเดินอาหาร กลุ่มโรคทางเดินหายใจ กลุ่มโรคทางเดินปัสสาวะ กลุ่มโรคผิวหนังและอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ เช่น ปวดฟัน เคล็ดขัดยอก ไข้ นอนไม่หลับ ด้วยสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานซึ่งเป็นสมุนไพรที่ใช้เป็นประจำในครัวเรือน⁽¹²⁾ ต่อเนื่องด้วยแผนงานสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก พ.ศ. 2554-2556 ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งส่งเสริมการใช้และการผลิตยาจากสมุนไพร ด้านการใช้ยาสมุนไพรตามบัญชียาหลักแห่งชาติ⁽³⁾ จวบจนกระทั่งแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 ซึ่งส่งเสริมให้มีการผลิตสมุนไพรที่ได้รับมาตรฐานมีคุณภาพและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สมุนไพร เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งออกวัตถุดิบสมุนไพรคุณภาพและผลิตภัณฑ์สมุนไพรชั้นนำของภูมิภาค ASEAN⁽⁴⁾

นโยบายที่กล่าวมาข้างต้นจึงทำให้มีการประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ของสมุนไพร แนวทางในการนำมาใช้ และข้อควรระวังในการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาการเจ็บ

ป่วยเบื้องต้นจากหน่วยงานของภาครัฐไปสู่ประชาชนเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายด้วยสื่อหลากหลายรูปแบบ ในขณะที่ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรซึ่งคือการนำสมุนไพรต่าง ๆ มาแปรรูปโดยเพิ่มส่วนผสมอีกหลากหลายจนกระทั่งได้เป็นผลิตภัณฑ์ออกวางจำหน่ายนั้น ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ถึงแนวทางการเลือกใช้ ข้อควรระวังในการใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่เหมาะสมซึ่งมีความสำคัญต่อสุขภาพของผู้บริโภคอย่างยิ่ง แต่พบการโฆษณาเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์จากผู้ผลิตโดยเน้นชี้ชวนให้เห็นถึงประโยชน์ของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ เช่น การโฆษณาเพื่อชักชวนให้ซื้อผลิตภัณฑ์ทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางสื่อโซเชียลมีเดีย ซึ่งปัจจุบันเป็นที่นิยมอย่างสูงในทุกเพศทุกวัย นอกจากนี้ยังมีตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์กระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งเอื้อให้เกิดโอกาสในการใช้ผลิตภัณฑ์ค่อนข้างมาก ผู้บริโภคจึงอาจได้รับอันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารถึงอันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร แต่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารหรือการโฆษณาเพื่อชักชวนให้ซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพร ถึงร้อยละ 64.8 โดยได้รับข้อมูลจากช่องทางอินเทอร์เน็ต/โซเชียลมีเดียมากที่สุด ร้อยละ 32.4

ด้านทัศนคติต่อการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 82.1 โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับข้อคำถามว่า การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรทุกชนิด ควรพิจารณารายละเอียดของฉลาก วิธีใช้ เลขทะเบียน ชื่อผู้ผลิต วันเดือนปีที่ผลิตทุกครั้ง ร้อยละ 92.9 ซึ่งทัศนคติดังกล่าวจะส่งผลดีต่อผู้ใช้ผลิตภัณฑ์หากได้รับอันตรายจากการใช้ผลิตภัณฑ์ตามสิทธิของผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติที่มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรโดยเห็นด้วยกับข้อคำถามว่า หากผลิตภัณฑ์สมุนไพรนั้นผลิตจากสมุนไพรพื้นบ้านที่เป็นที่รู้จักกันอย่างดี ไม่จำเป็นต้องศึกษาฉลาก

ก่อนใช้ ถึงร้อยละ 39.5 และการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีความปลอดภัยต่อร่างกายมากกว่าผลิตภัณฑ์ที่สังเคราะห์จากสารชนิดอื่น ร้อยละ 17.0 ซึ่งทัศนคติดังกล่าวอาจนำไปสู่พฤติกรรมการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ไม่เหมาะสม โดยอาจทำให้ประชาชนเชื่อถือต่อการอวดอ้างสรรพคุณเกินจริงที่ผู้จำหน่ายใช้ในการจูงใจให้ซื้อผลิตภัณฑ์ และเกิดความรู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยจากการใช้เนื่องจากมีส่วนผสมของสมุนไพรในผลิตภัณฑ์นั้น

ความเชื่อมั่นต่อความปลอดภัยในการใช้สมุนไพรของประชาชนนั้น อาจเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การใช้สมุนไพรมาอย่างยาวนาน โดยเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ใช้สืบทอดและถ่ายทอดความรู้จากรุ่นมาสู่รุ่น และหาได้ง่ายตามท้องถิ่น ซึ่งสมุนไพรบางชนิดมีการปลูกเพื่อใช้เองรวมถึงมีการแจกจ่ายให้แก่เพื่อนบ้านอีกด้วย จึงทำให้ประชาชนมีความเชื่อว่าสมุนไพรทุกชนิดมีคุณประโยชน์ต่อร่างกาย ไม่มีอันตราย และมีความปลอดภัยมากกว่าการใช้สารสังเคราะห์^(1,13) ผนวกกับประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพและรักษาโรคเบื้องต้นจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องและยาวนาน⁽²⁻⁴⁾ ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้สมุนไพรในการส่งเสริมสุขภาพและรักษาโรค ดังข้อมูลที่ปรากฏในรายงานการวิจัยต่าง ๆ อาทิเช่น งานวิจัยของนักสรีรยศาสตร์ ฤกษ์เรืองฤทธิ์⁽¹⁰⁾ ซึ่งศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ของผู้ป่วยมาขอรับบริการ ผลการวิจัยพบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีในการใช้ยาสมุนไพร โดยมีข้อคิดเห็นในประเด็นดังต่อไปนี้ ยาสมุนไพรสะดวกใช้ รับประทานง่าย พกพาง่าย ร้อยละ 91.6 ใช้ยาสมุนไพรรักษาโรครามีผลข้างเคียงน้อยกว่ายาแผนปัจจุบัน ร้อยละ 60.0 และยาสมุนไพรมีประโยชน์ต่อสุขภาพมากกว่ายาแผนปัจจุบัน ร้อยละ 89.1 และรายงานวิจัยของสินีนานู วิทยพิเชฐสกุล และอุกฤษฏ์ สิทธิบุศย์⁽¹⁴⁾ ซึ่งศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่าอาสาสมัครประจำหมู่บ้านมีการใช้สมุนไพรทั้งแบบใช้

สมุนไพรอย่างเดี่ยว และใช้ควบคู่กับยาแผนปัจจุบัน โดยให้เหตุผลว่าใช้ไปเพื่อสร้างเสริม ป้องกันสุขภาพ บำรุงทั่วไป และรักษาโรคเรื้อรังที่เป็นอยู่เป็นหลัก

อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่วางจำหน่ายในปัจจุบันนั้น ไม่ได้มีส่วนผสมของสมุนไพรเพียงอย่างเดียว แต่มีส่วนผสมอื่น ๆ ร่วมด้วย ดังนั้น ด้านความปลอดภัยจากการใช้ผลิตภัณฑ์จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นกังวลหากประชาชนมีทัศนคติเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยจากการใช้สมุนไพรทุกชนิด เนื่องจากในปัจจุบันมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่มักอวดอ้างสรรพคุณเกินจริง โดยเฉพาะการอวดอ้างว่าสามารถรักษาโรคได้เกือบทุกชนิด อาทิ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง อัมพฤกษ์ อัมพาต⁽¹⁵⁾ ซึ่งการได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ จัดเป็นแรงสนับสนุนทางสังคมและมีอิทธิพลต่อความเชื่อ โดยส่งผลโน้มน้าวให้เกิดการจูงใจให้ประชาชนมีความคล้อยตามซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ อีกทั้งการหาซื้อสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรสามารถหาซื้อได้ง่าย ดังนั้น อาจทำให้เกิดผลข้างเคียงแก่ร่างกายหากไม่ได้รับคำแนะนำในการใช้^(10,13)

ด้านพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 90.7 โดยมีพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด คือ เสียค่าใช้จ่ายในการซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน ร้อยละ 43.5 โดยกลุ่มส่วนใหญ่มีประสบการณ์เคยใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร ในระยะเวลา 1 เดือนที่ผ่านมา ร้อยละ 62.3 ประเภทของผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่กลุ่มตัวอย่างใช้มากที่สุด คือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรประเภททำความสะอาดร่างกาย ร้อยละ 21.0 รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์สมุนไพรประเภทเสริมความงาม ร้อยละ 13.3 ข้อมูลที่พบนี้ อาจสืบเนื่องมาจากการที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารหรือการโฆษณาเพื่อชักชวนให้ซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพร ถึงร้อยละ 64.8 โดยได้รับข้อมูลจากช่องทางอินเทอร์เน็ต/โซเชียลมีเดียมากที่สุด ร้อยละ 32.4 และจากตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 8.6 จากผลการศึกษาที่พบนั้นสอดคล้องกับข้อมูล

ของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2557 พบว่า แม่ครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่สูงนัก โดยมีรายได้ครัวเรือนน้อยกว่า 10,000 บาท ยังคงมีบางส่วนบริโภคผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากต่างประเทศ ร้อยละ 2.5 และครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ซึ่งมีรายได้ครัวเรือนระหว่าง 10,001-30,000 บาท มีการซื้อสมุนไพรจากต่างประเทศ ร้อยละ 5.0 โดยสัดส่วนดังกล่าวเพิ่มสูงขึ้นตามฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน^(4,16) จากข้อมูลดังปรากฏข้างต้น จะเห็นได้ว่ามูลค่าตลาดรวมผลิตภัณฑ์สมุนไพรยังคงขยายตัว อันเป็นผลมาจากความนิยมผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะสอดคล้องกับกระแสนิยมผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก รวมทั้งกระแสการรักษาสุขภาพเชิงป้องกันโดยการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่มีสรรพคุณป้องกันและเสริมสร้างสมรรถภาพของร่างกาย ซึ่งนับเป็นกระแสที่กำลังมาแรงทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ สิ่งที่กำลังมาข้างต้นจึงอาจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั้งภายในและภายนอกประเทศได้อย่างหลากหลายช่องทาง เอื้อให้เกิดการซื้อผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อการอุปโภคและบริโภคได้ง่ายยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติเป็นประจำ พบข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างร่วมใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรของบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิดโดยไม่ศึกษารายละเอียดก่อนใช้ ถึงร้อยละ 33.6 โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่สังเกตอาการของตนเองอย่างเป็นประจำ เมื่อใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพียงร้อยละ 29.0 เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าบางส่วนได้ทดลองใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรโดยไม่ศึกษาข้อมูลก่อน เมื่อผู้จำหน่ายชักชวนให้ทดลองใช้โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายในระยะแรก ร้อยละ 6.5 และมีแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรใกล้ที่พักอาศัยของกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 8.6 ซึ่งพฤติกรรมที่กล่าวมานี้อาจนำไปสู่ความเสี่ยงจากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐานได้และเกิดผลเสียแก่ผู้บริโภคได้

สรุป

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรในระดับปานกลาง สิ่งที่น่าสังเกตคือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจผิดว่าผลิตภัณฑ์สมุนไพรทุกชนิดก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายของผู้ใช้ และมีทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพรว่าหากผลิตภัณฑ์สมุนไพรนั้นผลิตจากสมุนไพรพื้นบ้านที่เป็นที่รู้จักกันอย่างดี ไม่จำเป็นต้องศึกษาฉลากก่อนใช้ โดยประชาชนยังขาดความรู้และความตระหนักในเรื่องความปลอดภัยจากการผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของสมุนไพร ซึ่งสิ่งดังกล่าวอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายได้หากผลิตภัณฑ์นั้นไม่ได้มาตรฐานหรือเจือปนสารต่างๆ ที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ดังนั้นภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ถึงแนวทางการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เหมาะสม และอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อันจะนำไปสู่การลดความเสี่ยงอีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความปลอดภัยด้านสุขภาพและมีสุขภาพที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข และหน่วยงานทางสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงอันตรายที่อาจเกิดจากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ไม่เหมาะสม อันจะนำมาสู่การส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นไป
2. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอันตรายที่อาจเกิดจากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ไม่เหมาะสม หรืออันตรายที่อาจเกิดจากการใช้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนปลอดภัย

จากการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากับกลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่หลากหลาย โดยนำผลวิจัยมาเป็นแนวทางในวางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรแก่ประชาชนต่อไป
2. ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งต่อกับพฤติกรรมการใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น ปัจจัยส่วนบุคคลการเข้าถึงแหล่งบริการสุขภาพ สิทธิการรักษาพยาบาล เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีงบประมาณ 2560 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองปลิง ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองปลิงและบ้านหนองบัวศาลาที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลประชากรพร้อมทั้งประสานความร่วมมือในการทดลองใช้เครื่องมือวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนบ้านหนองบัวศาลาที่กรุณาสละเวลาตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. สมเกียรติยศ วรเดช, ปุญญพัฒน์ ไชยเมล์, เรณู สะแผล, ยุวดี กองมี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการใช้สมุนไพรในการดูแลตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอองครักษ์ จังหวัดพัทลุง. วารสารวิชาการ-สาธารณสุข 2558;24:50-9.
2. พรณิภา นวกุล. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินงานตามมาตรฐานงานบริการการแพทย์แผนไทยในสถานีนอนามัย จังหวัดสุพรรณบุรี [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต]. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; 2550. 116 หน้า.
3. สำนักข้อมูลและประเมินผล กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. รายงานการสาธารณสุขไทยด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก 2554-2556 [อินเทอร์เน็ต].

- นนทบุรี: ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย; 2560 [สืบค้นเมื่อ 19 ก.ย. 2560]. แหล่งข้อมูล: [http://oie.dtam.moph.go.th/images/Chapter%20of%20article_cat3/reports/2554-2556/2-Preface AndTableOfContents.pdf](http://oie.dtam.moph.go.th/images/Chapter%20of%20article_cat3/reports/2554-2556/2-Preface%20And%20TableOfContents.pdf)
4. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2560 [สืบค้นเมื่อ 19 ก.ย. 2560]. แหล่งข้อมูล: <https://www.dtam.moph.go.th/images/download/dl0021/MasterPlan-Thaiherb.pdf>
 5. กลุ่มงานพัฒนาวิชาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร สถาบันการแพทย์แผนไทย. เลือกใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรอย่างไรไม่ถูกหลอก [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข; 2559 [สืบค้นเมื่อ 9 ม.ค. 2560]. แหล่งข้อมูล: http://www.thaicam.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=149:2009-09-20-14-51-15&Itemid=120
 6. Krejcie RV, Morgan DW. Determining sample size for research activities. *Educ Psychol Meas* 1970;30:607-10.
 7. Bloom BS. Hand book on formative and summative evaluation of student learning. New York: Graw-Hill Book Company; 1971.
 8. Best JW. Research in education. 3rd ed. New Jersey: Prentice Hall Inc.; 1977.
 9. จารุวรรณ ศรีสร้อย, พิไลวรรณ ลีพล, กาญจนา วงษ์สวัสดิ์. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคยาต้มสมุนไพรของประชาชนบ้านโคกกลาง ตำบลม่วงลาย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร [อินเทอร์เน็ต]. 2553 [สืบค้นเมื่อ 9 ม.ค. 2560]. แหล่งข้อมูล: <http://cph.snru.ac.th/components/contents/view.php?id=91>
 10. นภัสรัญชน์ ฤกษ์เรืองฤทธิ, เกษร สำเภาทอง, อรุณพร อีฐรัตน์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลอุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *ธรรมศาสตร์เวชสาร* 2553;10:302-10.
 11. สุกิจ ไชยชมพู่, พูนสุข ช่วยทอง, วิราสิริ วีวีร์สิวี, สุนันท์ คลโกสม. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรรักษาโรคของประชาชน ในเขต 11 กระทรวง-สาธารณสุข. *วารสารเกื้อการุณย์* 2555;19:60-74.
 12. สำนักงานสาธารณสุขมูลฐาน. ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2540.
 13. ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์รุ่นที่ 46. การใช้สมุนไพรเป็นยาของประชาชนจังหวัดเพชรบุรี ปี พ.ศ. 2538 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ; 2538 [สืบค้นเมื่อ 2 พ.ย. 2561]. แหล่งข้อมูล <http://newtdc.thailis.or.th/docview.aspx?tdcid=15777>
 14. สินีนาฏ วิทย์พิเชษฐกุล, อุกฤษฏ์ สิทธิบุศย์. พฤติกรรมการใช้ยาของอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ตำบลบ่อแก้วทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี. *วารสารสาธารณสุข มหาวิทยาลัยบูรพา* 2557;9:117-28.
 15. พนิดา โนนทิง, สุวิชา เจริญพร, น้อยเล็ก คุณวรชาติชัย, แสงวิชเชธณกิจ, อนุวัฒน์ วัฒนพิชญากุล. สถานการณ์และปัญหาอุปสรรคการใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลของรัฐ. *วารสารเภสัชศาสตร์อีสาน* 2556;9:28-38.
 16. สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. รายงานสถิติรายปีประเทศไทย 2557 [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ; 2557 [สืบค้นเมื่อ 6 มี.ค. 2562]. แหล่งข้อมูล: <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/pubs/e-book/esyb57/index.html#2/z>

Abstract: Knowledge, Attitude and Behavior of Herbal Medicinal Products Used among Peoples in Nong Bua Sala Village, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province

Pitsanee Wichantuk M.Sc. (Public Health)

Program of Community Public Health, Faculty of Public Health, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Thailand

Journal of Health Science 2019;28:244-54.

This research aimed to study knowledge, attitude and behavior on herbal medicinal products used among peoples in Nakhon Ratchasima province. The study samples were 324 people who lived in Nong Bua Sala village, Nong Bua Sala subdistrict, Mueang Nakhon Ratchasima district, Nakhon Ratchasima province, and age range of 20–60 years old. The samples were selected by accidental sampling method. The research instruments were questionnaires. The content validity and reliability of the questionnaire were analyzed. The reliability test of knowledge by KR-20 was 0.66. The reliability of the measurement attitude and behavior of herbal medicinal products used are Cronbach's alpha coefficient were 0.75 and 0.79, respectively. The descriptive statistics was used to analyze the data. The results revealed that the majority of samples had knowledge, attitude and behavior on herbal medicinal products used at medium level, 51.2%, 82.1% and 90.7%, respectively. The result of this study could be used as baseline data for the plan to disseminate knowledge about the use of herbal medicinal products to improve health and safety of the people.

Keywords: herbal medicine, knowledge, attitude, behavior, herbal medicinal products